

จากโลกียะสู่โลกุตระ: การตีความแนวคิดพระพุทธศาสนา ผ่านการดัดแปลง ทอมนีโอเก๋า ฉบับละครโทรทัศน์¹

ณัฐกาญจน์ นาคนวล²

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาละครโทรทัศน์ทอมนีโอเก๋า ในฐานะเรื่องเล่าพระพุทธศาสนาที่นำเสนอผ่านสื่อสมัยใหม่ โดยศึกษานวนิยายเรื่องทอมนีโอเก๋า บทประพันธ์ของโบตัน และบทละครโทรทัศน์ทอมนีโอเก๋า พ.ศ. 2556 ของ ยิ่งยศ ปัญญา ผลการศึกษาพบว่า ละครโทรทัศน์ทอมนีโอเก๋า ขยายขอบเขตแนวคิดพระพุทธศาสนาจากโลกียะเป็นโลกุตระ นำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจ อริยมรรค ไตรลักษณ์ เนกขัมมะและนิพพาน การนำเสนอแนวคิดใช้กลวิธีการเปลี่ยนโครงเรื่อง การขยายความตัวละคร การใช้สื่อบทสร้างตัวละครและสร้างพุทธสัญลักษณ์ รวมทั้งการใช้สื่อนอกตัวบทและเทคนิคการเล่าเรื่องของสื่อโทรทัศน์ แนวคิดและการดัดแปลงแสดงลักษณะเรื่องเล่าพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลที่มีบทบาทหน้าที่ในฐานะวรรณกรรมคำสอน ละครโทรทัศน์ทอมนีโอเก๋า แสดงพลวัตของเรื่องเล่าพระพุทธศาสนา และยืนยันความสำคัญของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัย

คำสำคัญ: เรื่องเล่าพระพุทธศาสนา นวนิยายไทย ละครโทรทัศน์ การดัดแปลง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากงานวิจัย “การนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาในละครโทรทัศน์ที่ดัดแปลงจากนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2556-พ.ศ. 2560” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำปีงบประมาณ 2561

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล อีเมล: arnnr@mahidol.ac.th

From *Lokiya* to *Lokutara*: The Reinterpretation of Buddhist Messages in the Television Adaptation of *Thong Neu Kao (The Pure Gold)*³

Natthakarn Naknuan⁴

Abstract

This article aims at exploring *Thong Neu Kao (The Pure Gold)*—the television series as a Buddhist narrative for the modern media. The study employs both Botan's *Thong Neu Kao* (the source text) and the screenplay developed by Yingyos Panya in 2013. The study reveals that *Thong Neu Kao*—the television series expands the Buddhist ideas in the novel: from *Lokiya* to *Lokutara*. It presents some Buddhist core concepts: the Four Noble Truths, the Noble Eightfold Path, the Three Characteristics, ordination and Nirvana. The transmission of the Buddhist messages is practiced through changes in the plot, elaborate characterization; intertextuality used for characterization and Buddhist symbols, as well as the paratext and narrative techniques of the television media. The messages and adaptation process manifests characteristics of Buddhist narrative in the digital age in relation to the function of didactic literature. *Thong Neu Kao*—the television series asserts the dynamic of Buddhist narrative and the importance of Buddhism in contemporary Thai society.

Keywords: Buddhist narrative, Thai novel, television series, adaptation

³ This paper is a part of the author's research entitled "The Presentation of Buddhist Concepts in Television Adaptions of Novels during 2013-2017", funded by the Faculty of Liberal Arts, Mahidol University, 2018.

⁴ Lecturer, Thai Section, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University. e-mail: arnnr@mahidol.ac.th

บทนำ

รางวัลนาฏราชเป็นหนึ่งในรางวัลทรงเกียรติของสื่อโทรทัศน์ ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาละครเรื่อง **ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 กำกับการแสดงโดยพงษ์พัฒน์ วชิรบรรจง และผลิตโดยบริษัทแอคคอร์ต เจเนเรชั่น จำกัด เป็นละครโทรทัศน์ที่สร้างปรากฏการณ์ “กวาด” รางวัลนาฏราช ละครโทรทัศน์เรื่อง **ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 ได้รับรางวัลนาฏราชครั้งที่ 5 ประจำปี พ.ศ. 2557 รวม 9 รางวัล นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลจากสถาบันอื่น ๆ รวมถึงรางวัลละครต่างประเทศยอดเยี่ยมประจำปี 2557 ในงานเทศกาลละครนานาชาติของญี่ปุ่น และเนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วันที่ 13 ตุลาคม 2561 กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดโครงการ “สุดยอดศิลปะไทยในรัชกาลที่ 9” เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงมีต่อวงการศิลปะไทย ละครโทรทัศน์เรื่อง **ทองเนื้อเก้า** เป็นละครโทรทัศน์หนึ่งใน 99 เรื่องที่ได้รับคัดเลือกเป็น “สุดยอดละครโทรทัศน์ไทยในรัชกาลที่ 9” นอกจาก “รางวัล” ที่แสดงมาตรฐานในเชิงคุณภาพแล้ว **ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 ยังสร้างกระแสความนิยมด้านเรตติ้ง จากผลสำรวจของบริษัท Neilsen พบว่า **ทองเนื้อเก้า** เป็นละครโทรทัศน์ที่มีเรตติ้งสูงสุดของช่อง 3 ในปีที่ออกอากาศ สร้างปรากฏการณ์ละครหลังข่าวที่มีเรตติ้งสูงตั้งแต่วันแรกที่ออกอากาศ และมีเรตติ้งสูงสุดตลอดระยะเวลาที่ออกอากาศทั้งหมด 14 ตอน

ละครโทรทัศน์เรื่อง **ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 เขียนบทละครโดยยิ่งยศ ปัญญา ดัดแปลงจากนวนิยายของ โบตันหรือสุภา สิริสิงห ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2542 นวนิยายเรื่อง **ทองเนื้อเก้า** ตีพิมพ์ครั้งแรกพ.ศ. 2529 และได้รับรางวัลชมเชยจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประจำปีพ.ศ. 2529 ตีพิมพ์ครั้งล่าสุดพ.ศ. 2558 นวนิยายเรื่องนี้ดัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์มาแล้วเมื่อพ.ศ. 2532 และพ.ศ. 2540 ความสำเร็จทั้งรางวัลและความนิยมจากกลุ่มผู้ชม รวมทั้งการผลิตซ้ำตัวบทนวนิยายและละครโทรทัศน์ แสดงให้เห็นความน่าสนใจของเนื้อหาและแนวคิดอันเป็นหัวใจสำคัญของเรื่อง ทั้งในรูปแบบนวนิยาย “สำนึกนิยม” และละครโทรทัศน์ “สร้างสรรค์สังคม”

นวนิยายเรื่อง **ทองเนื้อเก้า** เล่าเรื่องราวชีวิตตัวละครสำคัญของเรื่องคือ ลำยองกับวันเฉลิม ตัวละครถ่ายทอดแนวคิดสำคัญทางพระพุทธศาสนาผ่านการสะท้อนกฎแห่งกรรมและสังขารของชีวิต เนื้อหานำเสนอชีวิตของตัวละครกลุ่มชนชั้นล่างของสังคม สะท้อนภาพชีวิตด้านที่มีดุนและโหดร้ายแบบสำนึกนิยม ฉากสถานที่และบรรยากาศแสดงให้เห็นสภาพสังคมในยุคเปลี่ยนผ่านจากระบบคุณค่าดั้งเดิมของสังคมชนบทสู่ยุคการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบสังคมเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมส่งผลต่อความเสื่อมโทรมและความตกต่ำทางจิตใจของคนในสังคม ในฐานะวรรณกรรม **ทองเนื้อเก้า** เป็นนวนิยายแนวสำนึกนิยม⁵ ที่สะท้อนภาพสังคมตามที่เป็นจริง โดยชี้ให้เห็น

⁵ “วรรณกรรมในทศวรรษ 2520 เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมเป็นหลัก เน้นการเสนอภาพความทุกข์ยากของคนในสังคมอย่างหลากหลาย นำเสนอปัญหาต่าง ๆ ของคนยากจนในเมืองและชนบทด้านต่าง ๆ ...เรียกว่างานแนวสำนึกนิยมสังคม (Social Realism)” ดูเพิ่มเติมที่ Sukhothai Thammathirat Open University (2011: 7-17)

ผู้อ่านใช้พระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ลักษณะเด่นดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการดัดแปลงเรื่อง**ทองเนื้อเก้า**เป็นละครโทรทัศน์ โดยเฉพาะการดัดแปลงเพื่อนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาอันเป็นแนวคิดเด่นของเรื่อง ทั้งนี้ระยะห่างของช่วงเวลานับจากนวนิยายเรื่อง**ทองเนื้อเก้า**ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2529 ทำให้น่าสนใจว่าการดัดแปลงเป็นละครโทรทัศน์ในปีพ.ศ.2556 **ทองเนื้อเก้า**นำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การศึกษาด้านนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชนได้เลือกใช้ละครโทรทัศน์เรื่อง**ทองเนื้อเก้า**เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มข้อมูล เช่น “ลักษณะของบทละครโทรทัศน์ไทยที่ได้รับความนิยมช่วงหลังข่าวจากปีพ.ศ. 2535 ถึงพ.ศ. 2544” ของ Kraivimol (2002 : 133-138) “ละครที่เมกกับการถ่ายโยงเนื้อหาในละครโทรทัศน์ไทย” ของ Makaphol (2015: 119-126) การศึกษาที่ผ่านมาเน้นพิจารณาองค์ประกอบของเรื่องเล่าและปัจจัยที่ทำให้ได้รับความนิยม เช่นเดียวกับการศึกษานวนิยาย**ทองเนื้อเก้า**และวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ของโบตัน พบว่าเน้นศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและแนวคิด เช่น “สำนึมนิพนธ์ในนวนิยายของโบตัน” ปริญญาณีพนธ์ของ Kasemsan (1990) และ “การศึกษาแนวคิดสิทธิสตรีในนวนิยายของโบตัน” ปริญญาณีพนธ์ของ Intaraporn (1999 as cited in Prasannam & Rongtheera, 2014) เป็นต้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นลักษณะนวนิยายของโบตันว่าเน้นนำเสนอเนื้อหาและแนวคิดเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน สิทธิสตรี รวมถึงการปลูกฝังคุณธรรมผ่านนวนิยาย

ในฐานะนวนิยายของโบตัน **ทองเนื้อเก้า**เป็นนวนิยายสำนึมนิพนธ์ที่กล่าวถึงปัญหาครอบครัวและความทุกข์ยากของกลุ่มชนชั้นล่าง นวนิยายแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างสถาบันครอบครัวกับสถาบันศาสนา โดยใช้ให้เห็นความสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เนื้อหาและแนวคิดจากนวนิยายจึงเอื้อต่อการตีความใหม่และการนำเสนอผ่านสื่อต่างประเภท ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 เน้นย้ำความสำคัญของแนวคิดพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานที่จำเป็นในการพัฒนาคนและการสร้างสรรค์สังคม มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องอริยมรรคทางแห่งความหลุดพ้นอันเป็นอุดมคติสูงสุดของพระพุทธศาสนา ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 นำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาในมิติที่แตกต่างจากนวนิยาย โดยเฉพาะการขยายขอบเขตแนวคิดจากโลกียะสู่โลกุตระ ดังจะอภิปรายเป็นประเด็นดังนี้

ธรรมะในโลกียะ: นวนิยายสำนึมนิพนธ์กับแนวคิดพระพุทธศาสนาใน**ทองเนื้อเก้า**ของโบตัน

ทองเนื้อเก้าเป็นนวนิยายสำนึมนิพนธ์ที่สะท้อนภาพความเป็นจริงในสังคม เนื้อหากล่าวถึงวิถีชีวิต แบบ “ปากกัดตีนถีบ” และช่องว่างทางสังคม โครงเรื่องกล่าวถึงชีวิตของวันเฉลิมตั้งแต่เกิดจนถึงแต่งงาน การนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาปรากฏผ่านการดำเนินชีวิต ทศนคติของตัวละคร รวมถึงวิถีปฏิบัติแบบพุทธศาสนาชาวบ้าน เช่น ความเชื่อเรื่องกรรม นรกสวรรค์ และการเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่องอาณิสย์ของการบวช อาณิสย์ของความกตัญญู แนวคิดเหล่านี้ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบของนวนิยาย เช่น “ทะเลาะกันคราใด สันต์ก็หวนนึกเสียใจที่หลงใหลไปกับความสวยงามของหล่อน ไม่ควรเลยไม่ควรเอาหล่อนมาเป็นเมียเลย กรรมจริง ๆ” (Botan, 2001 : 26)

ตัวอย่างซึ่งขีดเส้นใต้โดยผู้วิจัยแสดงความเชื่อเรื่องผลกรรมของตัวละครสันต์ ซึ่งโทษตนเองซ้ำ ๆ ว่าผลกรรมเกิดจากความหลงในรูปโฉมของลำยองและการ “ชิงสุกก่อนห่าม” จนส่งผลถึงวันเฉลิม การเลือกคู่ครองผิดพลาดทำให้ครอบครัวล่มสลาย

ทองเนื้อเก้าเป็นนวนิยายสัจนิยมที่สะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยในยุคสมัยหนึ่ง การกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมและการศึกษาที่ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนขาดแคลนและยากไร้ในสังคม ทำให้คุณภาพชีวิตตกต่ำ ดังปรากฏผ่านชีวิตตัวละครแวดล้อมอื่น ๆ เช่น การประกอบอาชีพโสเภณีของลำตวนและอ้อย การเล่นพนัน การเสพและค้ายาเสพติดของน้องชายลำยอง จากการนำเสนอปัญหาสังคม นวนิยายเรื่อง**ทองเนื้อเก้า**ชี้ทางออกและแสดงให้เห็นความสำคัญของสถาบันศาสนาในสังคมไทย โดยใช้บทบาทของพระสงฆ์คือหลวงตาปิ่น แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันศาสนาและสถาบันครอบครัวที่จะช่วยประคับประคองคนในสังคม เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นทางออกของชีวิต วันเฉลิมกับเพื่อน้องชายต่างพ่อเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นผลจากการอบรมสั่งสอนของหลวงตาปิ่น ทั้งคู่เป็นตัวละครที่ใช้ธรรมะเตือนสติและแก้ไขปัญหาท่ามกลางความโหดร้ายจากชะตากรรมในสังคมได้ “ธรรมะในโลกียะ” จึงเป็นแนวคิดเด่นในนวนิยายเรื่อง**ทองเนื้อเก้า**

นอกจากนี้การนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนายังปรากฏผ่านการสร้างตัวละคร โดยใช้ความเปรียบลำยองคือ “บัวใต้น้ำ” ส่วนวันเฉลิมคือ “ทองเนื้อเก้า” ลำยองเป็นตัวอย่างของตัวละครที่แสดงลักษณะ “บัวใต้น้ำ” นั่นคือ “เป็นแม่ที่ขาดการอบรม” และ “เป็นบัวใต้น้ำที่จะถูกปลาทอดกินหมดไม่ทันจะได้ไผ่จากน้ำ” เช่น “จะทำได้ มั่นบัวใต้น้ำ” พ่อสินปลง “แล้วมันจะไผ่พ้นน้ำไหมนี่” “เห็นที่จะยาก อายุปูนนี้แล้ว เห็นที่จะถูกปลาทอดกินหมดเสียก่อนจะไผ่” (Botan, 2001: 58-59) ความเป็นบัวใต้น้ำของลำยองส่วนหนึ่งเป็นผลมาจาก “ไร้การศึกษา” ทำให้ลุ่มหลงมัวเมาอยู่ในอบายมุข นั่นคือ “ยายแลไม่สนใจเรื่องการศึกษา แก่กว่าเสียเวลาทำมาหากิน” (Botan, 2001 : 36)

ชื่อเรื่อง**ทองเนื้อเก้า**สัมพันธ์กับแนวคิดของเรื่องและตัวละครวันเฉลิม ดังที่สมฤทัยเอาคำพูดของคุณยายมากล่าว “คุณยายบอกว่าพี่วันเป็นทองเนื้อเก้า...” “แม่เขาสาส์อน น้องเป็นกะหรี แต่ตัวเขาเป็นอริชาติบุตร เป็นทองเนื้อคนคุณ ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ลูกจะหาผู้ชายที่ดีกว่านี้ที่ไหนได้ ...” (Botan, 2001 : 606) วันเฉลิมจึงเปรียบเป็น “ทองเนื้อเก้า” เป็นตัวอย่างมนุษย์ที่พร้อมเผชิญทุกขในโลกโลกียะ เช่นความพยายามระงับกิเลสเมื่อคิดถึงสมฤทัยในทางชั่วสาว “แต่พอใจอกแวกเขาก็รีบบังคับจิตใจให้สงบ หากบังคับตัวเองไม่ได้เห็นที่ผ้าเหลืองจะมีมลทินให้เป็นบาปแก่หัวใจ”(Botan, 2001 : 548) แสดงให้เห็นว่าวันเฉลิมเป็นปุถุชนที่ยังมีกิเลสแต่เพียรพยายามลดละกิเลส โดยใช้ศรัทธาและคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมืออบรมใจ

นวนิยายได้ชี้ให้เห็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าศาสนาพุทธหลอมรวมอยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ตอนจบของนวนิยายวันเฉลิมเลือกทางเดินชีวิตแบบฆราวาส “ตัดสินใจกลับไปใช้ชีวิตเยี่ยงฆราวาส หวังจะทำงานหาเงินด้วยความรู้ที่ศึกษาร่ำเรียนมาเพื่อจุนเจือน้องกับหลาน หวังว่าการใช้ชีวิตครูจะช่วยดึงเด็กหนุ่มสาวสักกลุ่มให้พ้นอบายมุขที่มีดาษดื่นในปัจจุบัน” (Botan, 2001 : 559) การเลือกประกอบสัมมาชีพในฐานะ “ครู” โดยจะใช้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมให้เกิดประโยชน์

ต่อตนเองและสังคม สะท้อนทางออกชีวิตตามวิถีความเป็นจริงของสังคม และสนับสนุนความเป็น “ทองเนื้อเก้า” ในโลกโลกียะของวันเฉลิมให้ปรากฏชัด

การสร้างตัวละครคู่เปรียบต่าง แสดงให้เห็น “ผลกระทบ” ที่ต่างกันระหว่างลำยองกับวันเฉลิม แนวคิดพระพุทธศาสนาแสดงผ่านตัวละครให้ใช้เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต การแสดงให้เห็นความทุกข์อันเกี่ยวเนื่องกับสภาพสังคมยืนยันความสำคัญของพระพุทธศาสนา ทั้งในฐานะที่พึ่งทางใจ การปลูกฝังถ่ายทอดหลักธรรม และสถาบันที่ช่วยค้ำจุนสถาบันอื่น ๆ ในสังคม

กล่าวได้ว่า **ทองเนื้อเก้า** อาจเคยเป็น นวนิยายที่ถูก “อ่าน” ด้วยกรอบแนวคิดวรรณกรรมกับสังคม หรือแนวคิดสตรีนิยม แต่บทความนี้ได้แสดงให้เห็นการ “อ่าน” **ทองเนื้อเก้า** ในฐานะวรรณกรรมสังคมนิยมที่เชื่อมโยงกับแนวคิด ในฐานะวรรณกรรมสังคมนิยมของโบตัน **ทองเนื้อเก้า** แสดงให้เห็นความเป็นปัจเจกของมนุษย์ที่จะเข้าใจและใช้ธรรมะเป็นหลักยึดเหนี่ยว ในขณะเดียวกันการแสดงภาพความเลวร้ายตามความเป็นจริงของสังคมก็เป็นเหตุผลรองรับให้สามารถจัดวางแนวคิดพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมได้อย่างกลมกลืน **ทองเนื้อเก้า** จึงเป็นทั้งนวนิยายสังคมนิยมและเป็นวรรณกรรมคำสอน “ธรรมะในโลกียะ” เป็นแนวคิดสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตในโลกจริงที่โหดร้ายจำเป็นต้องใช้พระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยว เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยขัดเกลาและยกระดับจิตใจ รวมทั้งใช้แก้ไขปัญหาและสร้างความสุขสงบในสังคมได้ การนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาในนวนิยายจึงสอดคล้องกับบริบทของยุคสมัยและบริบทของการสร้างสรรค์ ซึ่งในประเด็นต่อไปจะได้อภิปรายให้เห็นความแตกต่างของการนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาจากตัวบทต่างประเภทในอีกบริบทของยุคสมัย

ความหลุดพ้นสู่โลกุตระ: การนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาในละครโทรทัศน์ทองเนื้อเก้า พ.ศ. 2556

ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 แสดงแนวคิดเด่นเรื่อง “ความกตัญญู” คุณสมบัติสำคัญของตัวละครวันเฉลิมในฐานะ “ทองเนื้อเก้า” เช่นเดียวกับนวนิยาย แต่ในฐานะสื่อโทรทัศน์ สังคมนิยมจากนวนิยายทำให้**ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 เป็นละครสร้างสรรค์สังคมที่มีสาระ และให้แง่คิดสอนใจ ละครโทรทัศน์ขยายขอบเขตแนวคิดพระพุทธศาสนาให้มีมิติของการสั่งสมบุญอันนำไปสู่ความหลุดพ้น โดยแสดงให้เห็นการเดินทางสู่โลกโลกุตระของวันเฉลิม ละครโทรทัศน์เน้นการอบรมปัญญา การสอนและการปลูกฝังคุณธรรมให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยการนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและเพื่อนำสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์อันเป็นอุดมคติสูงสุดของศาสนาพุทธ ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า** จึงเป็นเรื่องเล่าพระพุทธศาสนาที่ยังคงสื่อสารแนวคิดพระพุทธศาสนา มีพันธกิจในฐานะวรรณกรรมคำสอนในสื่อสมัยใหม่ ดังจะเห็นจากกลวิธีการสร้างเรื่องเล่าและการเล่าเรื่อง

1. วิถีกะกับการออกจากการ: การเปิดและปิดเรื่องที่บรรจบกัน

ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า** ฉบับพ.ศ.2556 เป็นฉบับเดียวที่ดัดแปลงโครงเรื่องด้วยการเปลี่ยนตอนจบของเรื่องทั้งจากนวนิยายและจากละครโทรทัศน์ที่ผลิตก่อนหน้านี้ การดัดแปลงโครงเรื่องโดยใช้การเปิดเรื่องและการปิด

เรื่องให้บรรจบกันเพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องความหลุดพ้นในมิติโลกุตระ การบวชไม่มีกำหนดสิกข์ของวันเฉลิมเกิดจากความเข้าใจในสังขารชีวิตของตัวละคร การตัดสินใจ “ออกจากกาม” เพื่อ “ออกจากทุกข์” ของพระวันเฉลิม เป็นการละวางความเป็นไปทางโลกเพื่อมุ่งเดินทางสู่ความหลุดพ้น การเปิดเรื่องและปิดเรื่องใช้การซ้ำเหตุการณ์เดียวกันคือ พระวันเฉลิมกำลังแสวงบุญและรอศึกษาต่อที่ประเทศอินเดีย ความเข้าใจสังขารชีวิตของพระวันเฉลิม เกิดจากความเข้าใจทุกข์คือเข้าใจ “อริยสัจ” นั่นคือ “อันความทุกข์ยากที่ได้ผจญมา และคิดว่าตัวของเรานั้น น่าสังเวชหนักหนา แท้ที่จริงมันเป็นเพียงฝุ่นละอองธุลีในอากาศ เมื่อเทียบกับความทุกข์ทั้งมวลในโลกยากไร้ใบนี้ (Thong Neu Kao, 2019 : ep. 1) การเดินทางมาสัมผัสความทุกข์จากชีวิตความเป็นอยู่ของคนอินเดีย ทำให้พระวันเฉลิมตระหนักว่า “โลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์” ตราบเท่าที่มนุษย์ยังอยู่ในวัฏฏะสังสาร ความทุกข์ที่ผ่านมาในชีวิตจึงเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยเมื่อเทียบกับ “เพื่อนร่วมทุกข์” การเปิดและปิดเรื่องด้วยเทศมณเฑาะว์ของตัวละครวันเฉลิมแสดงความเป็นเรื่องเล่าพระพุทธศาสนา การบรรจบและต่อเนื่องเชื่อมโยงกันของการเปิดปิดเรื่องมีนัยยะสื่อถึงวงล้อในวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์

โครงเรื่องมีการดัดแปลงเพื่อนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาในระดับที่ลึกซึ้ง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการออกบวช ในทางพระพุทธศาสนาการออกบวชเป็นบาทฐานแห่งการเดินทางสู่นิพพาน และเป็นหนึ่งในการสั่งสมบารมีในวิถีทางเดียวกับพระโพธิสัตว์ แนวคิดเรื่องการออกบวชใน**ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 จึงมีมิติที่เชื่อมโยงกับการนำเสนอแนวคิดเรื่องความหลุดพ้น ซึ่งนำเสนอผ่านตัวละครวันเฉลิม ความอดทนต่อความทุกข์ทุกรูปแบบด้วย ยึดมั่นและศรัทธาในคำสอนของพระพุทธองค์ เป็นการเดินทางผ่านบททดสอบของชีวิตเช่นเดียวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์

นอกจากจะเปิดเรื่องด้วยตัวละครวันเฉลิมแล้ว ทองเนื้อเก้า พ.ศ. 2556 ยังได้เปิดตัวตัวละครคู่เปรียบต่างคือลำยอง โดยใช้วิธีการตัดสลับจากพระวันเฉลิม ย้อนเหตุการณ์ไปในอดีตเป็นภาพลำยองบอกกับตัวเองว่า “ฉันสวย” ลำยองเป็นตัวละครที่เต็มไปด้วยอัตตาจนจิตใจมีติดบอด หลงยึดติดอยู่กับรูปโฉม เปลือกนอก และวัตถุ มัวเมาอยู่ในกิเลสจนนำพาชีวิตไปสู่ความตกต่ำและความหายนะ จุดจบของชีวิตคือตอนท้ายเรื่องนำเสนอภาพลำยองนอนตายอย่างโดดเดี่ยว เนื้อตัวเน่าเฟะเต็มไปด้วยแผลพุพองและน้ำเหลืองติดกับภาพ “ฉันสวย” ที่สวยสดงดงามในตอนเปิดเรื่องแสดงให้เห็นสังขารของชีวิต ด้วยแนวคิดเรื่องความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งหรือหลักไตรลักษณ์

ภาพที่ 1 เปิดตัวลำยอง “ฉันสวย” (เปิดเรื่อง)

ภาพที่ 2 ลำยองตายด้วยโรคซิฟิลิส (ปิดเรื่อง)

การดำเนินเรื่องดัดแปลงโดยการขยายความเน้นย้ำและปรับเปลี่ยนเนื้อหา เช่น การเน้นย้ำความทุกข์ที่เข้มข้นในชีวิตของวันเฉลิม การเน้นย้ำเหตุการณ์ตอนล่ายองตายเพื่อแสดงให้เห็นผลอันเกิดจากการกระทำ ล่ายองเป็นตัวอย่างของมนุษย์แบบบัวได้น้ำที่ไม่ผ่านการขัดเกลาภิเลส และเป็นมนุษย์ที่บกพร่องในการรักษาศีล การปรับเปลี่ยนเหตุการณ์หลังจากล่ายองตายจนถึงตอนจบของเรื่อง ได้แก่ ความตั้งใจจะบวชโดยไม่มีกำหนดสิกข์ของวันเฉลิม และการแสดงบทบาทหน้าที่และภารกิจในฐานะผู้ให้สติปัญญาของพระวันเฉลิมเพื่อช่วยแก้ปัญหาให้คนในครอบครัว ทั้งเตือนสติ ให้แง่คิดและให้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่คนในครอบครัว ทำให้เป็น “ครอบครัวใหญ่” ที่อบอุ่น ลักษณะนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของธรรมะที่นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต การดัดแปลงเหล่านี้สร้างเหตุผลที่รองรับกันและใช้เพื่อนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาให้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะเหตุผลและเส้นทางการก้าวสู่โลกโลกุตรของตัวละครวันเฉลิม

ในมิตินี้**ทองเนื้อเก้า**พ.ศ. 2556 จึงเป็นหนึ่งในตัวอย่างภาพจำลองชีวิตมนุษย์ที่สามารถใช้เป็นตัวอย่างเตือนใจและให้สติในการดำเนินชีวิต เป็นละครโทรทัศน์ที่นำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาให้ “อ่านและตีความ” ได้หลายระดับ โดยการนำเสนอเรื่องราวตัวละครในโลกโลกียะในสังคมชาวบ้าน นำสู่ความเข้าใจธรรมะจากเบื้องต้นคือระดับโลกียะเพื่อนำสู่ความเข้าใจธรรมะในระดับโลกุตระ

2. “มาตุโปสกชาดก” พญาช้างพระโพธิสัตว์กับมารดาอันมีจักษุมืดบอด: สหบทกับการสร้างตัวละคร

ละครโทรทัศน์เรื่อง**ทองเนื้อเก้า**มีตัวละครคู่เปรียบต่างคือวันเฉลิมกับล่ายอง เป็นคู่ตรงข้ามที่ส่งผลต่อการดำเนินเรื่องและช่วยเน้นย้ำความหมายของ “บัวได้น้ำ” กับ “ทองเนื้อเก้า” จากนวนิยายให้เห็นเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันก็ได้ขยายขอบเขตความหมายด้วยการใช้สหบท⁶ (intertextuality) โดยการอ้างถึง “มาตุโปสกชาดก” หนึ่งในเอกาทศกนิบาตใน**นิบาตชาดก** กล่าวถึง “พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาช้างเผือกเลี้ยงมารดา พระเจ้าพาราณสีให้จับมาเป็นช้างศรีเมือง พ้นจากยืนโรงได้ด้วยอำนาจตัญญูทเวที่ต่อมารดา” (Nibata Jataka, 1997 : 5) ละครโทรทัศน์อ้างถึงนิทานชาดกในบริบทการอ่านและการเทศน์ชาดกอันเป็นรูปแบบเดิมของการสอนธรรมะในสังคมไทย การเลือกใช้ชาดกสัมพันธ์กับเนื้อหาและแนวคิดใน**ทองเนื้อเก้า**ที่มุ่งนำเสนอเรื่องความกตัญญูของวันเฉลิม “มาตุโปสกชาดก” ปรากฏใช้ 5 ครั้งอย่างมีนัยยะสำคัญเพื่อเชื่อมโยงกับความกตัญญูของวันเฉลิม เช่น เหตุการณ์ที่สันต์เกลี้ยกล่อมให้วันเฉลิมไปอยู่บ้านปู่กับย่าจะได้ไม่ต้องแบกรับภาระเลี้ยงแม่กับน้อง แต่วันเฉลิมปฏิเสธโดยอ้างถึงนิทานชาดกเรื่องนี้ “พญาช้างเผือกท่านไม่เคยทอดทิ้งแม่ของท่านเลย ถึงจะถูกจับตัวไปขังเลี้ยงดูอย่างดี ท่านก็ไม่ยอมกินอาหารสักมื้อเพราะรู้ว่าแม่ตาบอดของท่านยังไม่ได้กิน ท่านต้องให้แม่ของท่านกินอิมก่อนท่านถึงจะกินครับ” (Thong Neu Kao, 2013: ep. 10)

“มาตุโปสกชาดก” เมื่อปรากฏควบคู่กับตัวละครในวาระเหตุการณ์ต่าง ๆ มีนัยยะเชิงสัญลักษณ์เชื่อมโยง

⁶ แนวคิดสหบทเชื่อว่าวรรณคดีสร้างขึ้นจากระบบสัญลักษณ์และขนบวรรณศิลป์ของวรรณคดีที่มีมาก่อน ระบบสัญลักษณ์ ขนบวรรณศิลป์และวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความหมายของตัวบท (Boonkhachorn, 2010: 131)

กับการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ ตั้งแต่ครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 4 การเล่านิทานชาดกจะค่อย ๆ เล่าจากต้นเรื่องถึงกลางเรื่อง โดยเพิ่มระดับความยาวของเรื่องไปเรื่อย ๆ และเล่าจนจบเต็มเรื่องในครั้งที่ 5 ตอนพระวันเฉลิมเทศน์ชาดกเรื่องนี้ วิธีเล่า “มาตุโปสกชาดก” ในละครโทรทัศน์เทียบได้กับวิถีแห่งการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ที่แต่ละพระชาติจะค่อย ๆ สั่งสมบุญจนกระทั่งบารมีเต็มและบรรลุโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในมิตินี้เส้นทางชีวิตของวันเฉลิมจึงเป็นการดำเนินรอยตามวิถีทางของพระโพธิสัตว์ วันเฉลิมยึดถือความกตัญญูต่อล่ายองเป็นหลักธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต เถกเช่นความกตัญญูของพระโพธิสัตว์ที่เลี้ยงดูมารดาตาดบอด **ทองเนื้อเก้า**ฉบับละครโทรทัศน์นำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาในระดับโลกุตระ โดยขยายมิติความหมายตัวละครวันเฉลิมในฐานะทองเนื้อเก้า จากคนดีที่ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้เป็นสมณะสอนธรรมะ เผยแพร่สัจธรรมตามแนวทางของพระพุทธองค์และมุ่งสู่ความหลุดพ้น

ตัวละครล่ายองเป็นตัวละครคู่เปรียบต่างที่ขยายมิติความหมายจากบัวได้นำเป็น “มารดาตาดบอด” หมายถึง แม่ผู้มีตบอดผู้ซึ่ง “จักขุทั้งสองมีตบอดไร้ผู้นำทาง” นั่นคือมารดาผู้หลงอยู่ในอบาย เต็มไปด้วยอึดตาและมิชฌาทิภูลิที่ “ตาดบอดใจบอด” ความเป็นบัวได้นำและความมีตบอดของล่ายองจึงขับเน้นให้เห็นว่า “ความกตัญญูนั้นเป็นเนื้อแท้แห่งพญาช้างพระโพธิสัตว์” ของวันเฉลิมให้ชัดเจนขึ้น เนื่องด้วยเป็นความกตัญญูที่ต้องใช้ทั้ง “เมตตา” “วิริยะ” “ขันติ” และ “อุเบกขา” ประกอบกัน การละทิ้งหน้าที่จำฝูงของพญาช้างเพื่อเลี้ยงดูมารดาเป็นการเลือกเพื่อทำหน้าที่ต่อมารดา เช่นเดียวกับวันเฉลิมที่ไม่ยอมละทิ้งแม่กับน้องยอมปฏิเสธความสุขสบายที่ตนจะได้รับเพียงผู้เดียว การกระทำดังกล่าวนี้แม้มีความกตัญญูเป็นพื้นฐาน แต่ในทางปฏิบัติจำต้องใช้ความเสียสละ ความเมตตา ความพยายาม ความอดทน รวมถึงการวางเฉย เพื่อให้ความกตัญญูนั้นสัมฤทธิ์ผล และจะเป็น “มหากุศลอันยิ่งใหญ่”

นอกจากตัวละครคู่เปรียบต่างแล้ว ตัวละครคู่สนับสนุนที่ขับเน้นเส้นทางสู่โลกุตระของวันเฉลิม คือตัวละครสมฤดี สมฤดีเป็นตัวละครหญิงที่เปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากนวนิยาย ในนวนิยายสมฤดีหรือหนูสมเป็นเพื่อนบ้านวัยเด็กของวันเฉลิม เมื่อเติบโตสู่วัยหนุ่มสาว สมฤดีคือหญิงสาวที่วันเฉลิมมีใจภักดิ์ มีอิทธิพลต่อวันเฉลิมแม้ในขณะครองเพศบรรพชิต และมีความสำคัญต่อเรื่องในฐานะคู่ชีวิตของวันเฉลิม แต่ใน**ทองเนื้อเก้า**ฉบับละครโทรทัศน์สมฤดีเปลี่ยนบทบาทและสถานภาพเป็น “กัลยาณมิตร” ที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลวันเฉลิม โดยเฉพาะการสนับสนุนวันเฉลิมในทางธรรม เช่น การชักชวนพระวันเฉลิมไปสอนวิชา “ปรัชญาพระพุทธศาสนา” ในมหาวิทยาลัยที่ตนสอนอยู่ การช่วยให้พระวันเฉลิมได้ตีพิมพ์หนังสือ “พระพุทธเจ้าของหนู” และส่งประกวดจนได้รับรางวัล รวมถึงการอนุโมทนาบุญเมื่อพระวันเฉลิมจะเดินทางไปศึกษาต่อและแสวงบุญที่ประเทศอินเดีย ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าละครโทรทัศน์ดัดแปลงตัวละครสมฤดีให้มีบทบาทหน้าที่เป็น “กัลยาณมิตร” และ “สตรีคู่บุญ” สนับสนุนตัวละครวันเฉลิมที่มุ่ง “ออกจากกาม” และสนับสนุนแนวคิดพระพุทธศาสนาระดับโลกุตระให้เด่นชัดมากขึ้น

3. ภาพและเสียงในสื่อโทรทัศน์: สหบทกับการสร้างพุทธสัญลักษณ์

การสอนธรรมะด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังและการเทศน์เป็นวิถีปฏิบัติที่อยู่ในสังคมและวัฒนธรรมไทยมาแต่โบราณ การใช้ภาพและเสียงตามธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์จึงอาจนับเนื่องเป็นการสืบทอดขนบประเพณีในการ

สอนธรรมะด้วยช่องทางของสื่อสมัยใหม่ ละครโทรทัศน์เรื่อง**ทองเนื้อเก้า**แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงและอ้างอิงตัวบทจากวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาในลักษณะต่าง ๆ มาใช้ในการสื่อสารแนวคิดพระพุทธศาสนาและสอนธรรมะดังปรากฏผ่านเทคนิคการใช้ภาพและเสียงของสื่อโทรทัศน์ เป็นการใช้สหบทสร้างพุทธสัญลักษณ์ทั้งในตัวบท (text) และสารนอกตัวบท (paratext)⁷

ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์สำคัญในทางพระพุทธศาสนาสื่อถึงพระโพธิสัตว์ พระพุทธเจ้าและการตรัสรู้ ด้วยศักยภาพของสื่อโทรทัศน์มีการตีความและขยายมิติของบัวได้น้ำ โดยการใช้ภาพ “บัวสี่เหล่า” เป็นสัญลักษณ์สำคัญของเรื่อง ภาพดอกบัวสีทอง 4 ดอกผุดขึ้นมาทีละดอกทีละช่อจากด้านล่างขึ้นไปจนครบทุกดอกปรากฏทั้งในภาพไตเติ้ลเพลงประกอบละครกับภาพเบรกคั่นโฆษณา สีทองเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงพระพุทธศาสนาและสัมพันธ์กับชื่อเรื่อง**ทองเนื้อเก้า**ตัดกับพื้นหลังสีแดงอันมีนัยยะถึงขุนมรก

ภาพที่ 3-5 ดอกบัวในฐานะบัวสี่เหล่า

การปรากฏซ้ำของภาพสร้างความจดจำให้กับผู้ชม เชื่อมโยงกับเรื่องเล่าและเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารแนวคิด ภาพดอกบัวในละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า**จึงเป็นพุทธสัญลักษณ์สื่อความหมายตามความเปรียบทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เปรียบบุคคล 4 จำพวก **ทองเนื้อเก้า** ฉบับละครโทรทัศน์ขยายความความเป็นบัวได้น้ำของลำยองให้เห็นเป็นรูปธรรม ทั้งด้วยพฤติกรรมที่หลงยึดอยู่กับรูปโฉม เต็มไปด้วยอัตตาจนมองไม่เห็นความบกพร่องของตนเอง เมื่อเกิดบทเรียนในชีวิตก็ไม่มีปัญญาพอจะเรียนรู้ แม้มีคนเมตตาชี้แนะก็ไม่สำเร็จ พฤติกรรมของลำยองถูกเน้นย้ำด้วยคำพูดของหลวงตาปิ่นว่า “อีลำยองมันอยู่ลึกจนเป็นบัวได้ตมแล้ว ถ้าจะให้มันผุดขึ้นมาเองคงไม่ได้” ความตายของลำยองตอนปิดเรื่องจึงเป็นลักษณะของ “ดอกบัวจมอยู่ในน้ำที่กลายเป็นรักษาแห่งปลาและเต่า” ในทางพระพุทธศาสนาบุคคลประเภทนี้จะไม่มีโอกาสได้บรรลุธรรม และจัดอยู่ในลักษณะ “บุคคลผู้มีตมมาแล้วมีตมไป” คือเกิดในตระกูลต่ำแล้วยังประพฤติดุจจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ ตายแล้วไปเกิดในนรกได้อีกด้วย

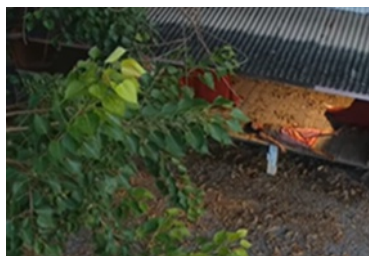
⁷ “โดยทั่วไป เราเรียกสิ่งที่อยู่นอกตัวบท ซึ่งในที่นี้คือนวนิยายว่า paratext ขอแปลง่าย ๆ ว่า “สารนอกตัวบท” ซึ่งเป็นข้อความหรือสารที่ขยายความตัวบท อันได้แก่ ปก ชื่อเรื่อง คำนำ คำตาม ฯลฯ” (Tailanga, 2010: 160) ดังนั้นผู้วิจัยจึงอนุมานว่า สารนอกตัวบทของละครโทรทัศน์ ได้แก่ เพลงประกอบละคร เพลงประกอบเนื้อหาละคร เสียงที่ปรากฏ ภาพที่แสดงสัญลักษณ์ ฯลฯ เหล่านี้คือสิ่งที่อยู่นอกตัวบท แต่ผู้ผลิตตั้งใจใช้ประกอบกับองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อขยายความตัวบท

วันเฉลิมเป็นตัวละครคู่เปรียบต่างที่เปรียบได้กับ “ดอกบัวที่ต้งขึ้นพ้นน้ำรอสัมผัสแสงอาทิตย์ก็จะบานในวันนี้” ในฐานะที่ตัวละครทั้งคู่ “เกิดแต่ตม” เช่นเดียวกันแต่วันเฉลิมเป็นตัวละครที่ใช้สติและปัญญาในการดำเนินชีวิตจนเป็นบัวที่โผล่ขึ้นมาพ้นน้ำ จัดอยู่ในลักษณะ “บุคคลผู้มีตมสว่างไป” ความกตัญญูและการเชื่อฟังคำสั่งสอนของหลวงตาปิ่นทำให้วันเฉลิมได้รับการอบรมบ่มเพาะทางปัญญา เกิดปัญญาในขั้นที่สามารถถ่ายทอดและใช้สอนตัวละครอื่น ๆ ต่อไปได้ การแสดงความกตัญญูต่อหลวงตาปิ่นด้วยการปรนนิบัติดูแลและการสืบสานภารกิจในการสอนธรรมะแสดงถึงพันธกิจของตัวละครวันเฉลิมในมิติโลกตระคือผู้ให้ปัญญาทางธรรม ในมิตินี้ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า**แสดงให้เห็นความสำคัญของธรรมะและกระบวนการถ่ายทอดธรรมะในสังคมไทย โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ การสืบทอดพระพุทธศาสนาด้วยการปลูกฝังและอบรมปัญญา ตั้งแต่ที่เกิดแต่ตมเช่นวันเฉลิมได้รับความเมตตาและการขัดเกลาจากหลวงตาปิ่น

นอกจากดอกบัวแล้ว พุทธสัญลักษณ์ที่สำคัญในละครโทรทัศน์เรื่อง**ทองเนื้อเก้า** ได้แก่ ต้นโพธิ์ ใบโพธิ์ และโรงลิเกหลังวัด ต้นโพธิ์กับใบโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา สัมพันธ์กับ “โพธิญาณ” และการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ละครโทรทัศน์เรื่อง**ทองเนื้อเก้า**ให้ความสำคัญกับการนำเสนอภาพเหตุการณ์ก่อนตายและความตายของลำยอง นอกจากจะแสดงผลกรรมอันเกิดจากการกระทำของลำยองแล้ว ยังเป็นโศกนาฏกรรมแห่งชีวิตที่แสดงแนวคิด “มรณานุสติ” โดยใช้ภาพพุทธสัญลักษณ์ ได้แก่ ความเจ็บป่วยและความตายของลำยอง ภาพการเผาศพและเชิงตะกอน ภาพตัดสลับโรงลิเกที่มีชีวิตกับภาพโรงลิเกร้าง รวมถึงภาพใบโพธิ์สีเขียวสดบนต้นกับใบโพธิ์แห้งกรอบสีน้ำตาลที่ร่วงลงบนโรงลิเกร้างและหล่นตามพื้นดิน ภาพเหล่านี้สร้างความตระหนักรู้ให้มองเห็นความจริงของชีวิต

ภาพที่ 6-7 ลำยองกับโรงลิเก

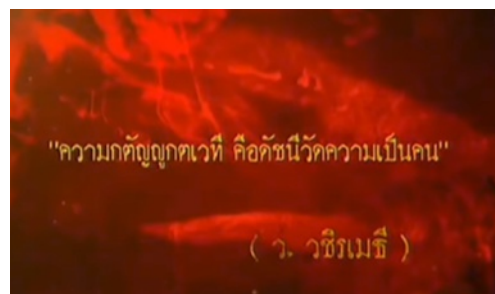
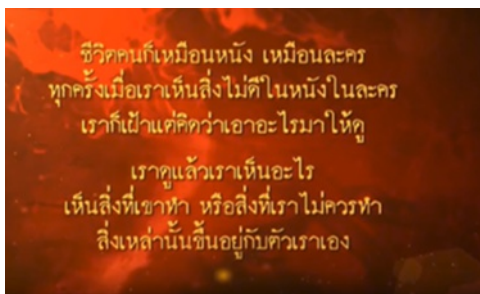

ภาพที่ 8 เชิงตะกอนหลังเผาศพ

โรงลิเกเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์สำคัญในเรื่องทั้งการพบรักและพลัดรักระหว่างลำยองกับสันต์จนเกิดวันเฉลิม เป็นสถานที่แห่งความทรงจำและเป็นที่พักพิงของลำยองในยามสติฟั่นเฟือน รวมทั้งเป็นสถานที่ตายของลำยอง โรงลิเกจึงเป็นพุทธสัญลักษณ์แสดงแนวคิดเรื่อง “โลกนี้คือโรงละคร” สู่ถึงการเกิดดับของชีวิตและความไม่เที่ยงตามหลักไตรลักษณ์ การใช้เทคนิคตัดสลับภาพและย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตทำให้เห็นความมีชีวิตและไร้ชีวิตของโรงลิเกคู่ขนานกันกับโศกนาฏกรรมแห่งชีวิตของลำยอง ประกอบกับภาพใบโพธิ์สดและใบโพธิ์แห้งที่

ปรากฏอยู่ในสถานที่เดียวกัน ภาพลายองนอนตายอย่างโดดเดี่ยวที่โรงลิเกร้างต่อเนื่องไปถึงภาพเชิงตะกอนในพิธีศพ การเล่าเรื่องด้วยภาพแสดงสัจธรรม “เกิด แก่ เจ็บ ตาย” ได้อย่างทรงพลัง ความไม่เที่ยงของวัตถุและสังขาร กระตุ้นเตือนให้ระลึกถึงความตาย ภาพเหตุการณ์ที่ปรากฏจึงเป็นสื่อสอนธรรมะให้มีสติพิจารณาความตายอันเป็นการเจริญมรณสติตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ทั้งนี้ลักษณะการสอนด้วยสื่อสมัยใหม่โดยใช้สภพสร้างพุทธสัญลักษณ์อีกประการหนึ่งคือ การใช้ภาพเปิดตอนด้วยข้อคิดเตือนใจ การปิดตอนในแต่ละตอนที่ออกอากาศด้วยการอ้างถึงธรรมะ รวมถึงการอุทิศบุญ “ความงามของละครเรื่องนี้ ขออุทิศให้ผู้เป็นพ่อและแม่ทุกคน” และการอนุโมทนาบุญ “สาธุ” ในตอนจบเรื่อง ลักษณะเหล่านี้แสดงให้เห็นลักษณะเด่นของละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า**ในฐานะเรื่องเล่าพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 9-10 การสอนและการอ้างถึงคำสอน

นอกจากภาพที่ใช้ในดวับทเรื่องเล่าแล้ว ละครโทรทัศน์เรื่อง**ทองเนื้อเก้า**ใช้สภพสร้างสารนอกดวับทเพื่อนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาและเป็นการสอนธรรมะ โดยผสมผสานขนบเดิมจากวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทยคือการแห่ การเทศน์และการขับเสภา นำมาใช้ร่วมกับเพลงประกอบละครอันเป็นลักษณะเฉพาะของสื่อโทรทัศน์ กล่าวคือ การแห่และการเทศน์สัมพันธ์กับการเล่าเรื่องและการถ่ายทอดธรรมะในพระพุทธศาสนา การแห่เป็นการเทศน์ที่ใช้เสียงกับทำนองให้เกิดความไพเราะใช้ในประเพณีการเทศน์มหาชาติ การขับเสภาสัมพันธ์กับการเล่าเรื่องและการเล่านิทาน ส่วนเพลงประกอบละครโทรทัศน์สัมพันธ์กับเนื้อหา แนวคิดและตัวละครในเรื่อง ทั้งหมดนี้เป็นสารนอกดวับทที่ช่วยขยายความ ชับแน่นและสนับสนุนดวับทให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น สารนอกดวับทเหล่านี้สืบทอดขนบวรรณศิลป์และแสดงให้เห็นความเกี่ยวเนื่องระหว่างศิลปะแขนงต่าง ๆ ในวัฒนธรรมไทย

ละครโทรทัศน์เรื่อง**ทองเนื้อเก้า**ใช้การแห่ “บทชุมนุมเทวดา” เป็นบทไหว้ครูและสื่อถึงความเป็นเรื่องเล่าพระพุทธศาสนาโดยใช้ในการเปิดเรื่องและปิดเรื่อง เสียงระฆังและบทชุมนุมเทวดาเป็นการอัญเชิญเทวดาทั้งหลายทุกภพภูมิ รวมถึงสัตบุรุษผู้ประพฤติธรรมมาร่วมกันฟังธรรม เป็นบทที่ใช้เพื่อไหว้ครูและเพื่ออนุโมทนาบุญร่วมกัน สัญลักษณ์เหล่านี้สื่อความหมายว่าละครโทรทัศน์เรื่องนี้เป็น “ธรรมะ” และ “การสอนธรรมะ” นอกจาก

จะเชื่อเชิญให้เทวดาและผู้ประพาศธรรมทั้งหลายมาร่วมสวดฟังแล้ว ก็จะเชิญชวนผู้ชมร่วมรับชมและพิจารณาธรรมไปพร้อมกัน การปิดเรื่องใช้เพลง “นะโมตัสสะฯ” อันเป็นบทนมัสการคุณพระพุทธเจ้า แสดงความศรัทธาของพระวันเฉลิมที่จะดำเนินรอยตามพระพุทธองค์ทั้งช่วยเผยแผ่ธรรมะและมุ่งเดินทางสู่ความหลุดพ้น นอกจากนี้พุทธสัญลักษณ์จากเสียงประกอบ ยังมีการใช้บทแผ่เมตตา เสียงระฆัง รวมทั้งการเปล่งเสียง “สาธุ” ประกอบภาพจบทั้งหมดนี้แสดงลักษณะของเรื่องเล่าพระพุทธศาสนาที่ใช้สัญลักษณ์ผ่านเสียงเพื่อสื่อสารแนวคิดในมิติโลกุตระ

การขับเสภาและการใช้เพลงประกอบละครเป็นการเติมเต็มช่องว่างจากวัฒนธรรมการอ่านสู่วัฒนธรรมการแสดง ละครโทรทัศน์เรื่อง**ทองเนื้อเก้า**ใช้การขับเสภาแสดงลักษณะตัวละครคล้ายกับวันเฉลิมเป็นการสอนประกอบเรื่องเล่าและประกอบภาพเล่าเรื่อง โดยใช้เมื่อกล่าวถึงความผิดพลาดในชีวิตของลำยองและกล่าวถึงความกตัญญูของวันเฉลิม เช่น เนื้อหาบทเสภาที่กล่าวถึงลำยองมีการยกธรรมะเรื่องกรรม ความประมาทและความเป็นอนิจจังของชีวิตมาประกอบเพื่อสอนธรรมะ ส่วนการขับเสภากล่าวถึงพระคุณแม่ ใช้ร่วมกับภาพเหตุการณ์แสดงความกตัญญูของวันเฉลิมและใช้ต่อเนื่องกับเพลงประกอบละคร “พระคุณแม่”

ภาพที่ 11-12 วันเฉลิมสีกจากสามเณรมาปรนนิบัติแม่

ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า**ใช้เพลงประกอบละคร “พระคุณแม่” กับ “คนแรกที่เรา” แสดงความรักและความกตัญญูของวันเฉลิมที่มีต่อลำยอง ส่วนเพลง “หน้าสวยใจเสีย” ใช้แสดงพฤติกรรมความหลงระเหิรในโลกีย์และความประมาทในชีวิตของลำยอง ทั้งการขับเสภาและการใช้เพลงประกอบละครเป็นการใช้สารนอกตัวบทที่มีบทบาทหน้าที่ในการขยายความหมายของตัวบท เน้นย้ำแนวคิดสำคัญทางพระพุทธศาสนาให้เด่นชัดและใช้เพื่อการสอนในลักษณะเดียวกันกับวรรณกรรมคำสอน การปรากฏซ้ำและปรากฏร่วมกันระหว่างภาพและเสียงเป็นเทคนิคของสื่อโทรทัศน์ที่ส่งผลต่อการสร้างอารมณ์สะท้อนใจได้อย่างสมบูรณ์

กล่าวได้ว่า กลวิธีการใช้ภาพและเสียงในสื่อโทรทัศน์เป็นกระบวนการสื่อสารธรรมะใช้สหบทสร้างพุทธสัญลักษณ์เพื่อสนับสนุนแนวคิดพระพุทธศาสนาในมิติโลกุตระ ด้วยการสอนธรรมะระดับลึกซึ้งได้อย่างแยบคาย

บทสรุป

การศึกษาการดัดแปลง**ทองเนื้อเก้า**จากนวนิยายเป็นละครโทรทัศน์ พ.ศ. 2556 แสดงให้เห็นการตีความแนวคิดพระพุทธศาสนาจากโลกียะเป็นโลกุตระ นวนิยายเรื่อง**ทองเนื้อเก้า**นำเสนอแนวคิดเรื่องความกตัญญูของวันเฉลิมกับความเป็นบัวได้นำของล่ายองเพื่อแสดงให้เห็นผลจากการประพฤติปฏิบัติ และเพื่อแสดงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสถาบันและสังคม ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 ขยายความแนวคิดเรื่องความกตัญญูโดยใช้สัทพทจากนิทานชาดก ความกตัญญูของตัวละครวันเฉลิมจึงเปรียบได้กับการบำเพ็ญบารมีของพญาช้างพระโพธิสัตว์ผู้เลี้ยงดูมารดาตาดาบอด ตัวละครล่ายองเป็นมารดาตาดาบอดที่ขยายความหมายจากบัวได้นำ การขยายความแนวคิดพระพุทธศาสนาจึงแสดงให้เห็นความเป็นตัวละครคู่เปรียบต่างทั้งพระโพธิสัตว์-มารดาตาดาบอดและบัวพันน้ำ-บัวได้นำ นอกจากนี้ ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า**ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องอริยสัจ อริยมรรค ไตรลักษณ์ การออกบวชและความหลุดพ้นผ่านองค์ประกอบของเรื่องเล่าทั้งในดวับทและสารนอกดวับท ด้วยธรรมชาติและศักยภาพของสื่อโทรทัศน์ทำให้การนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาปรากฏได้ชัดเจน ลึกซึ้งและเป็นรูปธรรม

การนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาเรื่องความหลุดพ้นในมิติโลกุตระจากการเปลี่ยนตอนจบของเรื่องให้ตัวละครวันเฉลิมเลือกเดินทาง “ออกจากกาม” ด้วยการบวชแทนการสึกออกมาใช้ชีวิตแบบฆราวาส การดำเนินชีวิตของวันเฉลิมตลอดเรื่องแสดงให้เห็นปัญญาและอริยมรรคของตัวละคร ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นกลวิธีการตีความการดัดแปลง การใช้สัทพทสร้างสรรค์ตัวละครและสร้างพุทธสัญลักษณ์ ละครโทรทัศน์**ทองเนื้อเก้า** พ.ศ. 2556 จึงเป็นตัวอย่างของการสร้างเรื่องเล่าพระพุทธศาสนาที่มีการเลือกสรร หยิบยืมและผสมผสานวัตถุดิบในบริบทสังคมพระพุทธศาสนามาใช้ได้อย่างกลมกลืน เป็นการตีความนวนิยายสังนิมเพื่อนำเสนอแนวคิดพระพุทธศาสนาในรูปแบบละครโทรทัศน์สร้างสรรค์สังคม ปรากฏการณ์และความสำเร็จของละครโทรทัศน์เรื่องนี้ยืนยันความสำเร็จของการสื่อสารแนวคิดพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย

รายการเอกสารอ้างอิง

- Boonkhachorn, T. (2010). *Comparative Literature: Paradigms and Methods*. Bangkok: Faculty of Arts, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Botan (alias). (2001). *Thong Neu Kao (The Pure Gold)*. Bangkok: Suwiriyan. (In Thai)
- Fine Arts Department. (1997). *Nibata Jataka* vol. 5. Bangkok: Office of Literature and History. (In Thai)
- Kraivimol, S. (2002). *Characteristics of Popular Primetime Thai Television Drama Script during 1992-2001*. Master's Thesis, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University, Thailand. (In Thai)

- Makaphol, P. (2015). *Intertextuality between the Remake and the Earlier Versions of Thai TV Dramas*. Master's Thesis, Program in Mass Communication, Thammasat University, Thailand. (In Thai)
- Prasannam, P., & Rongtheera, T. (2014). *Crossing the crossing bridge : a compilation of abstracts and bibliography of research on contemporary Thai literature*. Bangkok: Department of Literature, Kasetsart University collaboration with Office of Contemporary Art and Culture, Ministry of Culture. (In Thai)
- Sukhothai Thammathirat Open University. (2011). *Thai Literature*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. (In Thai)
- Tailanga, S. (2017). *The Art and Science of Narration*. Third edition (revised edition). Bangkok: Scholarly Communication Project Faculty of Humanities, Kasetsart University. (In Thai)
- Thong Neu Kao (The Pure Gold)* Episode 1. (2019). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=pOu0v4>
- Thong Neu Kao (The Pure Gold)* Episode 10. (2013). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=64hWGDsSODg>